

CHUYỆN CHÚC PHÁN SỰ ĐỀN TÀN VIÊN _____

(Tàn Viên từ phán sự lục – trích Truyền kì mạn lục)

A - MỤC TIÊU BÀI HỌC

Giúp HS :

– Thấy được phẩm chất dũng cảm, kiên cường của nhân vật chính Ngô Tử Văn – đại biểu cho chính nghĩa chống lại những thế lực gian tà ; qua đó củng cố lòng yêu chính nghĩa và niềm tự hào về người trí thức nước Việt.

– Thấy được cái hay của nghệ thuật kể chuyện sinh động, hấp dẫn, giàu kịch tính của tác giả *Truyền kì mạn lục*.

B - NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

I - NỘI DUNG

1. Đặc điểm bài học

Chuyện chúc phán sự đền Tàn Viên thuộc thể loại truyền kì, nên có những yếu tố hoang đường. Những yếu tố này là phương tiện để ngụ ý phê phán và khuyên răn, giáo dục. Phân tích truyện là bóc lớp vỏ của những chi tiết kì, hoang đường để thấy được ý nghĩa sâu xa từ hình tượng nhân vật và kết cấu truyện ; đồng thời cảm nhận được những đặc sắc nghệ thuật của tác phẩm.

2. Trọng tâm bài học

a) Sự kiên định chính nghĩa của Ngô Tử Văn

– Ngô Tử Văn được giới thiệu là một người “khảng khái, nóng nảy, thấy sự tà gian thì không thể chịu được, vùng Bắc người ta vẫn khen là một người cương trực”.

– Tính cách này được thể hiện qua :

+ Sự tức giận trước việc “hung yêu tác quái” của tên hung thần và hành động đốt đền trừ hại cho dân.

+ Thái độ điềm nhiên không khiếp sợ trước những lời đe dọa của tên hung thần.

+ Sự gan dạ trước bọn quỷ Dạ Xoa nanh ác và quang cảnh đáng sợ nơi cõi âm.

+ Thái độ cứng cỏi, bất khuất trước Diêm Vương đầy quyền lực.

– Bằng chính nghĩa và sự dũng cảm, cương trực đấu tranh cho chính nghĩa, cuối cùng Ngô Tử Văn đã chiến thắng.

+ Giải trừ được tai họa, đem lại an lành cho dân.

+ Diệt trừ tận gốc thế lực xâm lược tàn ác, làm sáng tỏ nỗi oan khuất và phục hồi danh vị cho Thổ thần nước Việt.

+ Được tiến cử vào chức phán sự đền Tản Viên, đảm đương nhiệm vụ giữ gìn công lí.

Sự chiến thắng của Ngô Tử Văn sau nhiều gian nguy, thử thách có ý nghĩa khẳng định niềm tin *chính* nhất định thắng *tà*. Mặt khác, Ngô Tử Văn còn là đại diện cho kẻ sĩ nước Việt ; còn tên hung thần vốn là một tên tướng giặc Minh xâm lược, bị bại trận, bỏ xác ở nước ta, nhưng cái hồn tham lam hung ác vẫn tiếp tục quấy nhiễu nhân dân. Đề cao nhân vật Ngô Tử Văn, truyện còn có ý nghĩa thể hiện tinh thần dân tộc mạnh mẽ, sự đấu tranh triệt để với cái xấu, cái ác để bảo vệ dân, bảo vệ chính nghĩa.

b) *Ngụ ý phê phán*

– Đối tượng phê phán trước hết là hồn ma tên tướng giặc xảo quyệt, kẻ đã giả mạo Thổ thần. Kẻ đó lúc sống là giặc xâm lược, lúc chết cũng không từ bỏ dã tâm ; sống cũng như chết đều giữ một bản chất tham lam, hung ác, đáng bị vạch mặt và trừng trị.

– Cũng qua sự việc này, truyện còn phơi bày hiện thực đầy rẫy những bất công từ cõi trần đến cõi âm : kẻ ác được sung sướng, người lương thiện chịu oan ức ; thánh thần ở cõi âm cũng tham của đút bao che cho kẻ ác và cái ác lộng hành ; Diêm Vương và các phán quan đại diện cho công lí cũng bị lấp tai, che mắt. Những hiện tượng tiêu cực ở cõi âm chính là hình chiếu những bất công trong xã hội đương thời mà ở đó, điều nhức nhối nhất là bọn tham quan ô lại đã tiếp tay cho kẻ ác, kẻ xấu để gây nên bao nỗi khổ cho người dân lương thiện. (Các đền miếu lân cận vì tham của đút đều bênh vực cho hồn tên tướng giặc.)

– Qua truyện có thể thấy lời nhắn nhủ của tác giả : Hãy đấu tranh đến cùng chống cái xấu, cái ác. Chỉ có đấu tranh dũng cảm mới đem lại phần thắng cho chính nghĩa.

c) *Nghệ thuật kể chuyện*

– Chi tiết mở đầu truyện – Tử Văn “châm lửa đốt đền. Mọi người đều lắc đầu lè lưỡi, lo sợ thay cho Tử Văn...” – đã gây chú ý và dự báo những diễn tiến tiếp theo sẽ rất khác thường, thu hút người đọc đi sâu vào truyện.

– Câu chuyện được thắt nút dần với những xung đột ngày càng căng thẳng, dẫn đến cao trào :

+ Tử Văn “thấy trong mình khó chịu, đầu lão đảo và bụng run run, rồi nổi lên một cơn sốt nóng sốt rét” và thấy tên hung thần đến trách mắng, đe dọa.

+ Thổ thần đến báo cho Tử Văn biết sự việc đã trở nên nghiêm trọng: “Hắn quyết chống chọi với nhà thầy, hiện đã kiện thầy ở Minh ti” và bảo cho Tử Văn cách chuẩn bị đối phó.

+ Bệnh Tử Văn nặng thêm, rồi bị quỷ sứ bắt đi đến chỗ dành cho những “tội sâu ác nặng” với quang cảnh rợn người: “gió tanh sóng xám, hơi lạnh thấu xương”, “mấy vạn quỷ Dạ Xoa đều mất xanh tóc đỏ, hình dáng nanh ác”.

+ Tử Văn bị giải đến trước Diêm Vương, bị Diêm Vương quát mắng, nhưng vẫn bình tĩnh kể đầu đuôi sự việc, “lời rất cứng cỏi, không chịu nhún nhường chút nào”.

– Câu chuyện được mở nút: lời Tử Văn được minh chứng, sự thật phơi bày. Công lí được thực hiện: kẻ ác phải đền tội, người lương thiện được phục hồi và đền đáp.

Truyện được xây dựng đầy kịch tính với kết cấu chặt chẽ, logic, thu hút người đọc và lôi cuốn người đọc cùng chia sẻ với tình cảm, quan điểm của người viết (không nêu trực tiếp mà ẩn sau sự kiện và thái độ, hành động của nhân vật).

II - PHƯƠNG PHÁP VÀ TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY HỌC

1. Phân công HS đọc theo 4 đoạn

- “Ngô Tử Văn... không cần gì cả.”
- “Đốt đền xong... khó lòng thoát nạn.”
- “Tử Văn vâng lời... không bệnh mà mất.”
- “Năm Giáp Ngọ... quan phán sự.”

2. Giúp HS trả lời các câu hỏi trong phần *Hướng dẫn học bài*

Câu 1. Dẫn dắt HS phát hiện:

- Ngô Tử Văn đã làm gì? (Đốt đền, vạch tội hồn tên tướng giặc ở âm phủ.)
- Việc làm của Ngô Tử Văn có ý nghĩa thế nào? (Vừa thể hiện sự khảng khái, chính trực và dũng cảm vì dân trừ hại – ý *b*; vừa thể hiện tinh thần dân tộc mạnh mẽ qua việc diệt trừ hồn tên giặc xâm lược hung bạo, bảo vệ Thổ công nước Việt – ý *d*.)

Câu trả lời xác đáng nhất là *e*. Ý kiến khác: tổng hợp cả *b + d* (cùng với những phát hiện sáng tạo khác của HS nếu có). Câu trả lời *a* chỉ đúng một phần vì Ngô Tử Văn chỉ đã phá sự ngu tín vào những thần ác, thần bất chính, chứ không đã phá tập tục thờ cúng thần linh nói chung. Câu trả lời *c* hoàn toàn sai vì Ngô Tử Văn không đốt đền một cách vô cớ.

Câu 2. Dẫn dắt HS phát hiện:

- Tại sao có vụ xử kiện ở âm phủ? (Vi hồn tên tướng giặc kiện Ngô Tử Văn đốt đền.)
- Hồn tên tướng giặc đã làm những việc gì? (Giả mạo Thổ công, làm hại dân, qua mặt Diêm Vương.)

– Tại sao hồn tên tướng giặc gây tội ác như vậy mà vẫn tồn tại (Diêm Vương không hay biết) ? (Vì các thần ở những đền miếu lân cận ăn của đút nên bao che cho kẻ ác, vì các phán quan của Diêm Vương chưa làm việc hết trách nhiệm, không theo sát thực tế.)

Câu trả lời xác đáng nhất cho câu 2 là *e*. Ý kiến khác : tổng hợp cả $a + b + c + d$ (cùng những phát hiện sáng tạo khác của HS nếu có).

Câu 3. Gợi ý cho HS trả lời :

– Chức phán sự là chức quan gì ? (Chức quan xem xét về các vụ kiện tụng, giúp việc cho người xử án – đó là chức quan thực hiện công lí.)

– Tại sao Ngô Tử Văn được nhậm chức quan này ? (Vì chàng dũng cảm bảo vệ công lí, chính nghĩa.)

– Việc nhậm chức phán sự ở đền Tản Viên của Ngô Tử Văn có ý nghĩa gì ? (Một sự thưởng công xứng đáng, có ý nghĩa noi gương cho người sau, khích lệ mọi người dũng cảm đấu tranh chống cái ác, bảo vệ công lí). GV hướng HS chú ý thêm chi tiết hình ảnh Ngô Tử Văn xuất hiện ở cuối truyện uy phong lẫm liệt với xe ngựa âm âm, có người quát dẹp đường,...

Câu 4. Gợi ý cho HS tìm ra đường dây dẫn dắt truyện với những xung đột đầy kịch tính đi dần đến đỉnh cao, lôi cuốn sự theo dõi của người đọc, và cuối cùng được giải quyết hợp lí (xem phần I mục 2.c).

Câu 5. (Chủ đề của truyện). Gợi ý HS chỉ ra tình cảm, thái độ, quan niệm của tác giả : Truyện có nhiều ý nghĩa nhưng trong đó chủ yếu nhất là nhằm đề cao nhân vật Ngô Tử Văn, đại biểu cho người trí thức nước Việt giàu tinh thần dân tộc, chuộng chính nghĩa, dũng cảm, cương trực, dám đấu tranh chống cái ác trừ hại cho dân.

Tóm lại :

– Từ nội dung trả lời câu 1, câu 3, GV đúc kết lại về ý trọng tâm thứ nhất của bài :

Ý 1. Sự kiên định chính nghĩa của Ngô Tử Văn

Ý này có hai phần :

- Phẩm chất của Ngô Tử Văn.
- Sự thắng lợi của cuộc đấu tranh của Ngô Tử Văn.

(Xem thêm phần I mục 2.a để giảng mở rộng những ý cần thiết.)

– Từ sự phân tích câu 2, GV dẫn dắt HS đi đến ý trọng tâm thứ hai của bài :

Ý 2. Ngụ ý phê phán

Sự phê phán hướng đến hai đối tượng :

- Hồn tên tướng giặc xâm lược.
- Thánh thần quan lại ở cõi âm.

(Xem thêm phần I mục 2.b để giảng mở rộng những ý cần thiết.)

– Từ câu 4, GV đúc kết ý trọng tâm thứ ba của bài :

Ý 3. Nghệ thuật kể chuyện đặc sắc

Ý này gồm hai điểm :

- Kết cấu truyện giàu kịch tính với những tình tiết lôi cuốn.
- Cách dẫn dắt truyện khéo léo, cách kể và tả sinh động, hấp dẫn.

III - KIỂM TRA, ĐÁNH GIÁ – GỢI Ý GIẢI BÀI TẬP

Cho HS thực hiện phần *Luyện tập*. Gợi ý :

Bài tập 1 : Phát huy những suy nghĩ độc lập sáng tạo của HS. Các em có thể đồng tình hay không đồng tình với kết thúc như đã có và đưa ra một cách kết thúc khác ; vấn đề quan trọng là có thể giải thích một cách hợp lí và thuyết phục về ý kiến của mình.

Bài tập 2 : Tóm tắt truyện cần đầy đủ những chi tiết quan trọng :

– Ngô Tử Văn, một kẻ sĩ khảng khái, chính trực đã đốt đền của một tên hung thần vốn là tướng giặc xâm lược, trù hại cho dân.

– Tên hung thần đe dọa Tử Văn nhưng chàng đã được Thổ thần mách bảo về tung tích và tội ác của hắn, đồng thời chỉ dẫn cách đối phó.

– Ngô Tử Văn bị quỷ sứ bắt xuống âm phủ. Trước mặt Diêm Vương, Ngô Tử Văn đã dũng cảm tố cáo tội ác tên hung thần với đầy đủ chứng cứ. Cuối cùng công lí được khôi phục, kẻ ác bị trừng trị, Thổ thần được phục chức, Tử Văn được sống lại.

– Ngô Tử Văn được Thổ thần tiến cử giữ chức phán sự đền Tản Viên.

IV - TÀI LIỆU THAM KHẢO

Nguyễn Dữ, *Truyện kì mạn lục*, Hội Nghiên cứu và Giảng dạy văn học, NXB Văn nghệ, Thành phố Hồ Chí Minh, 1988.